

**JURAJ
BEDNÁR**

**ÚVAHY O SLOBODE, PODNIKANÍ, ŽIVOTE,
KRYPTOMENÁCH A BUDÚCNOSTI**

OBSAH

ÚVOD.....	12
PODNIKANIE.....	17
INŠPIRÁCIA.....	19
MAJÚ USPEŠNÍ ĽUDIA „LEN ŠŤASTIE“?	
AKO NASTAVIŤ HRU TAK, ABY SME VYHRALI.....	20
AKO NEMAŤ ŠŤASTIE V PODNIKANÍ.....	21
DOWNSIDE, UPSIDE.....	22
UŽ PODNIKÁMI.....	23
TERAZ PRICHÁDZA RASŤ.....	23
AKO ŠTRUKTÚROVAŤ RIZIKO S MAXIMALIZÁCIOU UPSIDE.....	24
BARBELL STRATÉGIA.....	27
FREELANCING VS. PODNIKANIE.....	29
PODOBNE STRATÉGIE, KTORÉ NEFUNGUJÚ.....	30
NEPEŇAŽNÉ RIZIKÁ.....	31
O PRÁCI, PASÍVNOM PRÍJME A KREATIVITE.....	34
PRÁCA VS. KREATIVITA.....	35
PREČO KORPORÁCIE MILUJÚ REGULÁCIE.....	40
OBJAVOVANIE.....	41
KOMU TO PROSPIEVA.....	42
FUNGUJE TO?.....	42
S PILNÍKOM NA NECHTY NA MT. EVEREST:	
PODPORA STARTUPOV A ELEKTRICKÝCH/SAMORIADIACICH ÁUT.....	46
MÝTUS "FIRSTCOMERA".....	47
PILNÍKOM NA MT. EVEREST.....	48
PODPORA PODNIKANIA.....	49
EXPONENCIÁLNY ROZVOJ NIE JE PŘÍRODNÝ ZÁKON – ÚLOHA KONKURENCIE.....	50
ŠTÁT TEDA NEMÁ ROBIŤ NIČ?.....	51
ZÁVER.....	52
RENT SEEKING, EKASA A GDPR.....	54
STAROSTLIVOSŤ O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	
AKO BIZNISPLÁN NA BALI.....	58

PARALELNÉ SPOLOČNOSTI -	
ČO OSTANE, AK PRESTANEME POUŽÍVAŤ ŠTÁT?.....	62
VEREJNÉ STATKY.....	64
REPUTÁCIA A SÚKROMNÍ POSKYTOVATELIA PRÁVA.....	66
PARALELNÉ VZDELÁVANIE.....	70
POTRAVINY.....	72
STAROSTLIVOSŤ O SENIOROV.....	73
PARALELNÝ FINANČNÝ SYSTÉM.....	74
LOGISTIKA.....	74
PARALELNÉ OBCHODY.....	75
PARALELNÁ ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ.....	77
PARALELNÉ PODNIKANIE.....	79
PARALELNÁ KULTÚRA.....	80
SOFTVÉR A KREATIVITA.....	82
PARALELNÝ MARKETING.....	83
BEZPEČNOSŤ A OBRANA.....	84
ZÁVER.....	85
SLOBODA.....	89
INŠPIRÁCIA.....	91
HLADÁ SA GAMA:	
AKO UKÁZAŤ PROSTREDNÍK HIERARCHII.....	92
CHARAKTERISTIKA GAMA JEDINCOV.....	93
NIE SÚ TO LEN NEPATOLOGICKÉ ALFY?.....	94
AKO INTERAGOVAŤ S GAMOU.....	95
AKO SA STAŤ GAMOU.....	97
ŽIŤ VEDOME.....	98
KONANIE, NIE NÁZORY.....	100
UVEDOMENIE SI HIERARCHIÍ A STATUSOVÝCH HIER.....	101
NESÚDENIE.....	103
PRÁCA SO STRACHOM.....	104
STRES.....	109
MENTALITA OBETE.....	109
ZÁVER.....	111
PREČO SOM LIBERTARIÁN.....	114

MORÁLKA JE EMERGENTNÝ JAV	115
ČO VIEME A ČO NEVIEME.....	118
PRÍDE LIBERTARIÁNSKA UTÓPIA?	120
PRECHÁDZKA PO UTÓPII.....	122
CIELE LIBERTARIÁNOV	125
AKO VYHACKOVAŤ SOCIÁLNY OKRUH A STARAŤ SA	
O SVOJE SOCIÁLNE BUBLINY	130
POHL'AD MIMO SOCIÁLNU BUBLINU	132
Z INTERNETU DO REALITY	134
AKO VŠETCI ZMENÍME SVET:	
MORÁLKA ĽAVICE, PRAVICE A LIBERTARIÁNOV	140
ĽAVIČIARI.....	143
PRAVIČIARI – KONZERVATÍVCI	143
LIBERTARIÁNI.....	144
MORÁLNE SÚDY	144
HOMO NEOPHILUS A HOMO NEOPHOBUS	146
KTO MÁ RÁD ŠTÁT?	147
DÔSLEDKY PRE SVET	150
ŠŤASTNÝ KONIEC.....	151
ZÁVER.....	153
PARALELNÁ POLIS	156
PREČO PARALELNÉ SPOLOČNOSTI FUNGUJÚ	159
ZNIŽOVANIE VNÚTORNÝCH TRANSAKČNÝCH NÁKLADOV	162
UZAVRETOSŤ A OSTRAKIZÁCIA	163
PARALELNÁ POLIS AKO PRIESTOR.....	164
ZACHRÁNI DEGROWTH HNUTIE PLANÉTU?	168
POZITÍVA.....	168
MINIMALIZMUS.....	170
V ČOM NESÚHLASÍM S DEGROWTH.....	171
V ČOM SÚHLASÍM S NIEKTORÝMI ĽAVIČIARMÍ.....	174
SLOBODA.....	174
SLOBODA V ŽIVOTE	176
LOKÁLNE VS. GLOBÁLNE RIEŠENIA	179

ZÁVER.....	181
PRÁVY SOCIALIZMUS:	
VENEZUELA ALEBO ŠVÉDSKO?	184
MAJÚ BYŤ TRANSAKCIE SÚKROMNÝCH OSÔB	
SÚKROMNÉ ALEBO VEREJNÉ?.....	188
SINGULARITA VERZUS LINEÁRNA VLÁDA.....	192
ČASŤ 1: TECHNOLOGICKÁ SINGULARITA,	
EXPONENCIÁLNE TECHNOLOGIE A KRYPTO.....	192
ČASŤ 2: LINEÁRNY ŠTÁT	195
EXPONENCIÁLNE TECHNOLOGIE	
VS. LINEÁRNA VLÁDA	200
BOHATÍ ĽUDIA NEPLATIA DANE	204
NEROVNOSŤ	204
KTO VYTVÁRA TECHNOLOGICKÝ POKROK.....	205
AKO BOHATÍ ĽUDIA NEPLATIA DANE, AK NECHCÚ	205
DAŇOVÁ OPTIMALIZÁCIA	206
MYŠLIENKOVÝ EXPERIMENT	207
ŠTRUKTÚRA SPOTREBY	208
ŠTRUKTÚRA CEN.....	209
(SKORO) ZÁVER	212
ČO S TÝM?	212
PROBLÉM SÚČASNÉHO KAPITALIZMU	
A AKO HO VYRIEŠIŤ	216
PŘÍKLAD: KULTÚRA	218
AKO TO ZMENIŤ?	219
NÁŠ RECEPT NA HACKOVANIE KULTÚRY	220
NEFUNKČNÉ RIEŠENIA	222
FUNKČNÉ RIEŠENIE	223
HACKOVANIE SA	227
INŠPIRÁCIA	228
VEDA	228
MAKER, MAKING, DO IT YOURSELF, UROB SI SÁM.....	230
PODNIKANIE	230

HACKING.....	231
EXPERIMENTUJ!	232
OPTIMALIZUJ NA RÝCHLOSŤ UČENIA	232
ULTRA-KONŠTRUKTÍVNY PRÍSTUP	232
ZLYHANIE JE UČENIE	234
PARETOVO PRAVIDLO	234
KREATÍVNE VYUŽÍVANIE TOHO, ČO JE DOSTUPNÉ.....	236
ZAPÁJANIE KOMUNITY A KOPIROVANIE	237
HACKING AKO NÁSTROJ NA RIEŠENIE PROBLÉMOV	237
AKO POUŽÍVAŤ TÚTO KAPITOLU	246
BIOHACKING	248
PREČO BIOHACKOVAŤ	249
ČO TEDA MÔŽEME DOSIAHNUŤ? ČO MA PREKVAPILO?.....	250
EXTERNÉ HACKY	254
ZÁVER.....	255
BIOHACKING SCORECARD	258
POZORNOSŤ: AKO HACKOVAŤ MOZOG	
A AKO TIETO HACKY POUŽIŤ NA ZLEPŠENIE ŽIVOTA	270
POZORNOSŤ AKO VZÁCNY ZDROJ.....	270
POZORNOSŤ AKO AKTÍVUM.....	272
POZORNOSŤ AKO KOMUNIKAČNÝ NÁSTROJ	276
TECHNOLÓGIE A MEDITÁCIA	280
JE TO PRENOSITEL'NÁ SCHOPNOSŤ?	281
INÉ STAVY VEDOMIA, RÔZNE FORMY MEDITÁCIE	282
POZORNOSŤ A ÚNAVA.....	283
ČO SOM SA NAUČIL OD MAŤKA HRNKA	286
„JA VÁM NEUBLÍŽIM“	286
NEFAJČÍM, AK TO NIEKOMU VADÍ.....	287
BUDOVANIE EKOSYSTÉMOV	289
MENTÁLNA SEBAOBRAHA:	
AKO SA NENECHAŤ VYHACKOVAŤ	292
CIELÉNÉ REKLAMY	295
PARALELNÁ POLIS	296
KAM TIETO TECHNOLOGIE VEDÚ?	297

OBRANNÉ VS. ÚTOČNÉ ZBRANE	298
BIOFEEDBACK.....	298
AKO TO VŠETKO SPOLU SÚVISÍ?	301
ZÁVER.....	302
LIST MÔJMU STARŠIEMU JA	304
VÍZIA BUDÚCEHO JA	305
MLADÍ ĽUDIA A OTVORENÁ HLAVA.....	306
ADAPTABILITA A SKÚSENOSTI	307
ZÁVER.....	308
VZDELÁVANIE (SA) V EXPONENCIÁLNEJ DOBE	310
RYTMUS ŽIVOTA.....	310
PROSUMERS A SHARING ECONOMY VO VZDELÁVANÍ.....	311
ČITANKA PRE URODZENÉ SLEČNY	312
ČO NA TO ĽUDOVÍT ŠTÚR?	313
DECENTRALIZÁCIA.....	314
ZÁVER.....	314
KRYPTOMENY	319
BITCOIN - ČASTÉ OTÁZKY A ODPOVEDE	322
O ZÍSKAVANÍ BITCOINU A JEHO UKLADANÍ.....	322
O INVESTOVANÍ DO BITCOINU	326
INÉ KRYPTOMENY	326
ZDROJE A ĎALŠIE ŠTÚDIUM.....	328
BITCOIN A PLANÉTA	338
ELASTICITA VÝPOČTOVEJ KAPACITY BITCOINOVEJ SIETE	339
AKO SA POČÍTA OTEPLENIE O PÁR STUPŇOV?	340
VNÚTORNÁ ŠTRUKTÚRA - NAOZAJ NIEKTO PÁLÍ	
ZUHOĽNATENÉ TRILOBITY V PEČI?	341
A ČO PROOF OF STAKE?	341
DODATOK	343
BITCOINOVÉ STRATÉGIE:	
AKO SI VYBRAŤ SPRÁVNÝ MINDSET	348
BARBELL STRATÉGIA	349
ÚČTOVNÉ INTERVALY A BOJ PROTI VOLATILITE	353
VYUŽÍME VOLATILITU!	353

KÁVA VS. BICYKEL	356
ZNÍŽENIE NÁKLADOV	357
ČO ROBIŤ, KEĎ ZAÚTOČÍ MEDVEĎ	359
PÁKA	363
DOMÁCE DERIVÁTY	365
FUTURE KONTRAKTY	366
DECENTRALIZOVANÝ DOLÁROVÝ ÚČET	372
ZÁVER	373
NEREGULUJTE KRYPTOMENY!	376
ŽIADNE REGULÁCIE?	378
ZÁVER	379
TRANSFERY RIZIKA A BLOCKCHAINOVÍ KONZULTANTI	382
NIE JE BLOCKCHAIN AKO BLOCKCHAIN	382
KRYPTOMENY SÚ REVOLÚCIA	383
PREČO NEMÁM RÁD "BLOCKCHAIN"?	385
SKIN IN THE GAME ALEBO ÍŠŤ S KOŽOU NA TRH	386
PREČO SOM SA ROZHODOL	
VENOVAŤ ČAS KRYPTOSVETU	392
ZÁKAZOM K INOVÁCIÁM – ZAKÁŽME HOTOVOSŤ,	
ABY SME MALI MODERNEJŠIE PLATOBNÉ SYSTÉMY	396
ŠTÁT	397
KARTOVÉ SPOLOČNOSTI A BANKY	398
BANKOVÉ PREVODY	399
BANKY	400
PREČO NEZAKÁZAŤ HOTOVOSŤ?	400
CESTA K INOVÁCIÁM	401
KRYPTO NIE, BLOCKCHAIN ÁNO?	404
AKO VZNIKOL BLOCKCHAIN?	404
NA ČO JE DOBRÝ BLOCKCHAIN?	405
VLNY TECHNOLOGICKÝCH "INOVÁCIÍ"	406
KRYPTOMENY, NIE BLOCKCHAIN	407
EKOLÓGIA A KRYPTOMENY	407
ZÁVER	408

INÉ	413
HACKNITE MÔJ WEB	414
KAŽDÁ ZRANITELNOSŤ MÁ CENU	415
ASYMETRIA	415
NÁKLADY (VIDITELNÉ AJ SKRYTÉ)	416
AKÁ JE TEDA BOUNTY NA MOJOM WEBE?	417
ČO BY MALI ROBIŤ FIRMY?	417
VIAC INFORMÁCIÍ O BEZPEČNOSTI	417
ZHODNOTENIE ZAPOJENIA SA V PROGRAME	417
DOVIDENIA.SK	420
ČO S TÝM?	422
DÁ SA TO AJ DECENTRALIZOVANE	423
ZÁVER	423
PREČO SOM SA ROZHODOL ZAČAŤ ROBIŤ PODCAST A AKO NA TO	426
PREČO PODCAST?	426
ČO Z TOHO MÁM JA?	427
TECHNOLÓGIE A KONKRÉTNY POSTUP	
VYTvorenia podcastu	429
AKO NA BEZPEČNEJŠIE PREHLIADANIE WEBU:	
NOVÝ BRAVE PREHLIADAČ	434
OTOČENIE FILOZOFIE INTERNETU	436
AKO NA TO?	436
ZOZNAM POUŽITÝCH FOTOGRAFIÍ	438

1.ČASŤ PODNIKANIE

INŠPIRÁCIA

V podnikaní ma inšpirujú mnohí ľudia. Čo sa týka vnímania rizika a ekonomickej kalkulácie, najviac ma ovplyvnil **Nassim Nicholas Taleb**, napríklad v jeho knihe **Antifragile**. S myšlienkami, ktoré boli inšpirované Talebom sa stretnete v textoch tejto knihy viackrát.

Druhou zásadnou inšpiráciou pre mňa boli podnikatelia, ktorých si vážim a sledujem ich, s niektorými z nich dokonca podnikám. Niečo sa o ich myšlienkach sa dozviete ďalej v textoch, ale väčšina inšpirácie a nápadov vyvstala z osobných rozhovorov s nimi. Inšpiráciou pre vnímanie tokov peňazí a efektov na ekonomiku je pre mňa **Richard Maybury**, najmä jeho kniha **Clipper Ship Strategy**. Z pohľadu rakúskej ekonomickej školy sledujem taktiež **Juraja Karpiša** a jeho newsletter **Zlé peniaze, dobrý život**, ku ktorého odberu sa môžete prihlásiť zadarmo na jeho stránke.

Pre prístup k podnikaniu sa mi osvedčil Lean Startup, ktorý som aj učil v Paralelnej Polis v inkubátore CryptoHub. Je to metodológia, ktorú vymyslel **Eric Ries** a popísal ju vo svojej knižke **Lean Startup**. Pre mňa zaujímavejšia knižka na úvod je **Running Lean** od **Ash Maurya**.

O tom ako štruktúrovať svoj čas, ako rozmýšľať o hodnote a vytvárať ju, hovorí vo svojich knihách a audio programoch **Dan Sullivan**, zakladateľ **Strategic Coach**. Je to starší pán, ktorý sa rozhodol dlho žiť, stále sa zlepšovať a pomáhať podnikateľom v získavaní slobody a vytváraní hodnoty. Okrem toho, Dan sa rozhodol napísať každý štvrtrok jednu knihu. Tieto knihy sú krátke (audio verzie majú väčšinou maximálne hodinu) a k veci. Väčšina z nich je zdarma na stiahnutie na jeho stránke strategiccoach.com a veľmi ich odporúčam.

MAJÚ USPEŠNÍ ĽUDIA „LEN ŠŤASTIE“? AKO NASTAVIŤ HRU TAK, ABY SME VYHRALI.

Predbieha nás pán na vyleštenej Tesle cabrio. Slušne vyhodil blinker, jemne pohladil pedál, aby precítil, že elektromotor to dá z nula na sto za dve sekundy. Cítim sa ako cyklista šliapajúci do kopca, ktorého predbieha elektrobicykel. Jej majiteľ mal zjavne šťastie v podnikaní. Rozmýšľam, čo skvelé vymyslel a dodal – ako vylepšil život ľuďom.

Pojem „šťastie v podnikaní“ sa trochu nadužíva a chcel by som ho rozobrať. Verím tomu, že to je šťastie, ale určite to nie je „náhoda“, s ktorou sa nedá pracovať, práve naopak. Zároveň by som rád, aby ste sa dozvedeli, ako sa tejto „lotérii šťastia v podnikaní“ môžete zúčastniť a ako ju nastaviť tak, aby ste mali vysokú šancu vyhrať.

Hneď na úvod musím povedať, že **toto nie je kapitola, ktorá by mala hovoriť o tom, ktorý spôsob života je lepší a ktorý horší**. Každý z nás je v unikátnej situácii, s inými hodnotami, odlišným apetítom na riziko a podobne. **Ak niekto chce pracovať v korporácii, freelancovať alebo robiť niečo iné, má to svoje výhody, ktoré v individuálnom rozhodovaní veľmi často vyvážia nevýhody.**

Táto kapitola je o tom ako k „šťastiu v podnikaní“ dospieť. A začneme tým, ako sa k nemu určite nedostaneme.

AKO NEMAŤ ŠŤASTIE V PODNIKANÍ

Recept na to, ako nemať šťastie v podnikaní, je tento: ráno sa zobudím, oblečiem si oblek, odveziem deti do školy, zaparkujem v biznis centre. Prídem do práce, pozerám na obrazovku, konzultujem. 17:00 padla. Žena medzičasom odviezla deti zo školy na mimoškolské aktivity – dcéru na hodinu spievania a syna na futbal. Večer sa stretneme, spolu sa hráme. Neskôr večer sadnem za počítač, zaplatím hypotéku, prečítam noviny a idem spať.

Takýto človek má šťastie v živote – mať ženu, deti, kde bývať, byť zdravý, mať auto a dokonca aj oblek je šťastie. Na to, aby som mohol robiť prácu ktorú robím, som chodil na vysokú školu, mám super CVčko a som dobrý v tom čo robím. A toto som chcel.

Akurát keď zatvorím oči a surfujem na vlne, ktorú tvorí priestor medzi bdelosťou a spánkom, uvedomím si – tento recept môžem opakovať aj 40 rokov, ale nikdy nebudem „mať šťastie“ v biznise. Nie preto, že by som nebol dobrý v tom čo robím, dokonca ani preto, že by mi v tom niečo prekážalo.

Rozoberme si to na drobné: ak sa mi niečo stane, nemám možnosť platiť hypotéku. Ak ma vyhodí, nájdem si ďalšiu prácu, som šikovný – situácia by bola iná, iba ak by prišla v mojom odvetví nejaká kríza. No len v mojom ročníku na výške som mal sto ďalších spolužiakov, ktorí boli tiež dobrí. A hlavne je tu veľa vecí, ktoré nevidím: v skutočnosti je moja finančná situácia riziková, akurát to riziko pred sebou skrývam. Na otázku „ak by ti firma pol roka nezaplatila výplatu a ty si si nevedel nájsť inú prácu kvôli podmienkam, ktoré nemáš ako ovplyvniť“ radšej nemyslím, pretože by zahŕňala sťahovanie sa z domu, o ktorom som doteraz veril, že je „môj“.

OK, tak budem makať. Po večeroch sa dovzdelám, naštudujem si nový programovací jazyk, zlepším sa v projektovom riadení, prečítam si príručku o komunikácii a pôjdem na workshop o efektívnejšej práci. Toto dám, budem o 30% produktívnejší, všimne si to šéf a zvýši mi plat. A potom dostanem aj vyššie bonusy. Kúpim deťom krajšie darčeky na vianoce...

Lenže – Warren Buffett zo mňa nikdy nebude. Nie že by som chcel byť Warrenom Buffettom, som rád sám sebou. Problém je, že sa k nemu nemôžem ani priblížiť. 20% zvýšenie platu a trochu vyšší bonus ma nikam zásadne neposunie. Pravdepodobnosť, že týmto postupom budem mať príjem 10x vyšší (po započítaní inflácie), je nulová.

Na to, aby som mohol mať šťastie, sa mu v prvom rade musím vystaviť – aspoň ako možnosti. Vôbec nehovorím o prístupe „budem viac makať, viac dosiahnem“. Na to, aby som to dosiahol, nestačí si to priať a privolať to – treba sa aktívne tejto možnosti (tzv. upside riziku) vystaviť.

Problém je v štruktúre rizika. Tento problém si teraz vysvetlíme trochu podrobnejšie, ale základné poznanie je – ak chceme mať šťastie v podnikaní, musíme v prvom rade...ehm...podnikať. To samozrejme nie je pre každého, ale zamyslieť sa nad tou štruktúrou rizika sa oplatí, verte mi. Poďme si to prejsť...

DOWNSIDE, UPSIDE

Downside riziku sa môžem vystaviť ak s nejakou pravdepodobnosťou môže nastať udalosť, ktorá má na mňa a moje investície negatívny dopad. Negatívnych dopadov môže byť veľa typov, napríklad sa obmedzia moje možnosti, prípadne že budem mať menej peňazí. Pri downside riziku je dôležité zdefinovať si, čo to znamená „menej peňazí“. Menej eur? Menej dolárov? Menej gramov zlata? Menej potravín, ktoré si môžeme kúpiť? Peniaze pre účely downside rizika si môžeme zdefinovať ako „hodnotu, ktorá je pre mňa konštantná“. Ja som zvykol používať gramy zlata a eurá. Nachvíľu odložíme otázku či je potrebné mať veľa peňazí, k tejto téme sa ešte vrátim.

Downside riziko je pre mňa nesplatená hypotéka, stratenie práce, prípadne situácia, kedy by sa mi niečo vážne stalo. Pri hypotéke je downside riziko napríklad aj to, že mi skončila fixácia a banka sa rozhodla zvýšiť úrok z 1% na 8% p.a. Nemám ušetrené, banka čaká splátku a ja teda pekne každý deň obliekam sako a idem do práce.

Upside riziko je riziko, ktoré ma vystavuje pozitívnym dopadom. Ak chodím na miesta, kde sú zaujímaví ľudia, mám možnosť (hoci nie istotu) sa s nejakým zaujímavým človekom stretnúť a spoznať. Geek, ktorý 24/7 sedí za počítačom a hrá World of Warcraft si partnera alebo partnerku určite nenájde. Teda myslím takú nerenderovanú – bez meča.

Upside riziku vo finančnej oblasti sa ako zamestnanec takmer nevystavujem – to najlepšie, čo sa mi môže stať, je zvýšenie platu a vianočný bonus. Samozrejme, u každého človeka individuálne je situácia odlišná, upside môže byť aj nefinančný – príležitosť niečo vytvoriť, uviesť si niečo do CV, niečo sa naučiť alebo sa

prednášok, ktoré robia rôzne organizácie (napríklad aj Paralelná Polis), rôznych YouTube videí, Khan Academy až po súkromné platené kurzy. Pre vzdelanie nebol nikdy lepší čas. Informácie sú takmer zadarmo, ľudia sa môžu špecializovať a ak sa niekto chce niečo naučiť, má takmer nekonečné možnosti bez ohľadu na finančné možnosti. Namiesto počúvania znudeného pedagóga ako tridsiaty piaty rok diktuje deťom do zošita dejiny sveta, si môžeme vypočuť Hardcore History, prečítať nespočetné množstvo kníh, študovať Wikipediú v prakticky akomkoľvek jazyku. Informácie sú dostupné a je len na nás, akým spôsobom ich budeme prijímať a pracovať s nimi, aby sme získali skúsenosti.

Ako ste si iste všimli, nie som skvelý autor textov. Píšem dlhé a zložité vety. Mnohé veci by sa dali povedať lepšie. Ale na rozdiel od väčšiny ľudí si dokážem naozaj sadnúť a takýto článok napísať. To nevie veľa ľudí. Nie je to vďaka tomu, že som dával pozor, keď nás učili písať slohy. Je to vďaka tomu, že som písal pre časopis PC Revue a videl som, ako vyzerá výstup od korektora alebo kolegu Peťa Palúcha, s ktorým sme si navzájom pripomienkovali články o Linuxe. Programovať neviem preto, že by som sa to naučil na hodine informatiky. Prečítal som si manuál a začal som experimentovať.

Takmer všetko, čo chcete vedieť, je lepšie naučiť sa praxou. Ak chcete ľudí ohurovať faktami a cudzími slovami v krčme, prečítajte si učebnicu. Ak chcete niečo urobiť a dokázať, musíte sa učiť na projektoch.

K základnému vzdelaniu vo svete existujú ešte dva paralelné prístupy – homeschooling a unschooling. Ten druhý je práve o tom, že deti sa učia, čo chcú a to tak, že robia na projektoch. Je to presne opačný prístup ako sedieť v školskej lavici a písať si poznámky. Idú von a postaví priehradu, katapult na jablká, naprogramujú hydroponický systém, vyskúšajú podnikáť. Poznám pár detí, ktoré sa učia týmto spôsobom. Nie, neflákajú sa, sú extrémne zvedavé a už teraz viem, že väčšina vyštudovaných filozofov a historikov umenia im bude nosiť organické šaláty v reštaurácii. Homeschooling je niečo medzi – rodičia deti učia to, čo je predpísané – a okrem toho aj niečo iné. Deti sa síce musia naučiť, kedy sa narodil Ľudovít Štúr, ale nemusia to robiť v školskej lavici. A samozrejme môžu sa učiť aj mnohé iné veci. Ak sa deťom môžu venovať rodičia alebo súrodenci, vzniká škola doma.

Už teraz vidíme pestrú škálu vzdelávacích možností. A to som ešte nezačal ani o záujmových krúžkoch, kurzoch pre deti aj dospelých.

V dnešnej dobe je paralelné vzdelávanie tak rozšírené, že nie je problém v tom, či dokážeme získať vzdelanie mimo štátu. Problém je vybrať si, aké vzdelávanie je pre nás užitočné, aby sa mu oplatilo venovať čas.

POTRAVINY

Potraviny ako také sú našťastie dodávané trhom, čiže štát v nich primárne nepodniká. Na druhej strane, centrálné plánovanie cez nespočet regulácií a poľnohospodárskych dotácií fičí na plné obrátky a deformuje to trh spôsobom, že podnikateľom sa viac oplatí pestovať repku olejnú ako zemiaky.

V tomto ohľade sú paralelné potraviny “domáce” a farmárske pestovanie s ohľadom na ekologické a iné hodnoty zabezpečia najväčšiu výnosnosť na hektár. Mäso bez antibiotík a rastových hormónov, nestriekané rastliny, voľne pobeňujúce sliepky. V dnešnej dobe je až trochu smiešne ako máme pocit, že prírodu, ktorá produkuje väčšinu potravín, ktoré sú pre nás dobré, potrebujeme centrálnie riadiť a máme pocit, že to dokážeme lepšie ako milióny rokov evolúcie.

Parallel Garden v Paralelní Polis Praha

K paralelným potravinám patria farmári, domáci pestovatelia a chovatelia, ktorí veci robia inak a od toho centrálného plánu sa nejakým spôsobom odklňajú. Patria sem projekty ako Parallel Garden pražskej Paralelní Polis, rôzne vertikálne farmy, akvapónia, permakultúra alebo paleo pestovanie v súlade so spôsobmi získavania potravín pred agrárnou revolúciou. Našťastie pestovatelia môžu relatívne bezproblémovo predávať svoje produkty. Pomáha im k tomu zdieľaná ekonomika a aplikácie, ktoré umožňujú prepojiť pestovateľov s producentami. Alebo klasické farmárske trhy.

STAROSTLIVOSŤ O SENIOROV

Starostlivosť o seniorov je niečo, čo si bez štátu nevieme predstaviť. Ako by seniori prežili, keby štát nevyplácal dôchodky a neprevádzkoval domovy dôchodcov? Nevieme si to predstaviť, lebo žijeme krátko. Štátna starostlivosť o seniorov je novodobý vynález. A takmer každý dôchodca dúfa, že na ňu nebude odkázaný.

Myslím si, že v tejto oblasti dochádza k obrovským zmenám. Budeme žiť dlhšie, naša produktivita stúpa, takže možnosti šetrenia na dôchodok rastú. Na druhej strane demografický vývoj znemožňuje priebežné vyplácanie dôchodkov aktuálne produkujúcimi. Tak totiž momentálne funguje prvý dôchodkový pilier - nie je to tak, že si ľudia šetria na dôchodok, ktorý potom dostanú, ale ľudia, ktorí produkujú platia odvody a tie sa okamžite posielajú ľuďom poberajúcim dôchodok.

Jedným z nástrojov sú kryptomeny a firmy, ktoré produkujú. Myslím, že ak má niekto teraz menej ako 50 rokov a aktívne nešetrí na dôchodok (alebo nemá na šetrené), bude veľmi sklamaný.

Čo sa týka miesta pre život na dôchodku, tak existujú rôzne projekty súkromných alebo rodinných domovov dôchodcov. Väčšia rodina sa môže zložiť na nehnuteľnosť (napríklad predajom nehnuteľností, ktoré už jednotlivým ľuďom nevyhovujú) a spoločne si môžu dovoliť starostlivosť. Výhodou je, že ak prídu na návštevu vnúčatá a pravnúčatá, teší sa oveľa viac ľudí naraz. Takýto domov dôchodcov je teda ideálne prázdninové miesto pre deti a podporuje niečo, čo bolo vo svete bežné - interakciu dvoch "neproduktívnych" kohort - detí a seniorov. Deti seniorom prinášajú radosť, seniori deťom skúsenosti, vzdelanie, informácie a svoju pozornosť.

Častejšie bude dochádzať k tomu, že ľudia nebudú iba "šetriť", aby mohli bývať v súkromných domovoch dôchodcov, ale počas produktívneho veku budú pre

seba takéto pohodlné miesta budovať, aj so zabezpečením kultúrneho vyžitia, drobnej práce (napríklad na záhrade), interakcií s ľuďmi, s ktorými chcú interagovať a podobne.

PARALELNÝ FINANČNÝ SYSTÉM

Tajné spoločenstvá v Číne, tzv. "tongy" mali pomerne sofistikovaný systém sociálneho zabezpečenia, interakcií a podobne. V arabskom svete funguje stáročia decentralizovaný systém hawala, vďaka ktorému je možné prevádzať peniaze. Tradičné peniaze - zlato a striebro - boli decentralizovaný paralelný systém. Na minci bol síce často kráľ, ale to, či ten kráľ bol rímsky cisár alebo britský, bolo viac-menej jedno. Teda pokiaľ nemal reputáciu "riedenia" vzácneho kovu.

V dnešnej dobe paralelný finančný systém tvorí hotovosť, ktorá sa používa aj mimo krajinu, kde bola vydaná. A kryptomeny, decentralizované deriváty, rôzne kreditné zoskupenia zabezpečujúce pôžičky.

A potom rôzne spôsoby financovania podnikateľských plánov. Od crowdfundingu, crowd-investovania až po mikropôžičky pre farmárov v rozvojových krajinách.

Paralelnému finančnému systému sa štáty bránia, väčšinou preto, lebo chcú zabráňovať "praniu špinavých peňazí" alebo daňovým únikom. Existencia off-shore daňových rajov tomuto plánu do veľkej miery bráni.

LOGISTIKA

Na presun tovaru vznikajú rôzne sharing economy služby. Fungujú podobne ako jednoduchá spoločenská funkcia. Ak som potreboval doručiť väčšiu zásielku z Bratislavy do Brna, napísal som na sociálne siete, či niekto nemá cestu autom. Hľadanie a znižovanie transakčných nákladov riešia rôzne platformy.

Paralelnú logistiku musí oveľa viac riešiť sektor s ilegálnymi tovarmi a službami. Existuje sieť pašerákov a distribútorov, či už sa jedná o regulované lieky, drogy alebo technologické novinky, ktoré nemajú certifikát v danej krajine. Vďaka týmto službám mnohí ľudia dokážu prežiť choroby, na ktoré zatiaľ nie sú schválené lieky v krajine, kde žijú, ale v iných krajinách sa bežne predávajú. Obchod s liekmi je bežný napríklad medzi USA a Kanadou.

Inovácie v decentralizovanej logistike mapuje zaujímavý paper Dropgangs. Ale paralelné riešenia budujú aj veľké firmy. Od doručovanie dronmi, na ktorých pracujú čínski giganti ako Alibaba alebo Amazon, samoriadiace kamióny a autá, až po jednoduché riešenia ako doručovacie schránky pri nákupných centrách, ktoré prevádzkuje Alza alebo v USA Amazon.

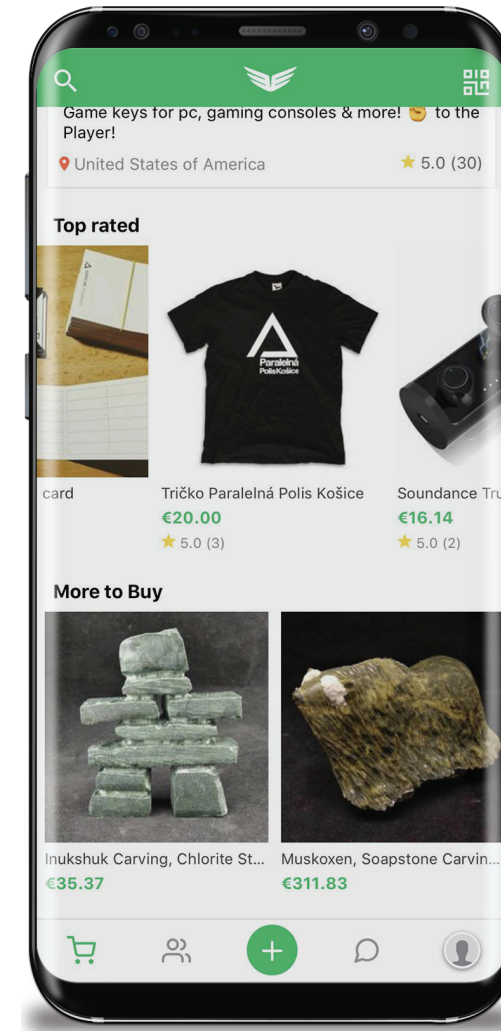
Doručovací drone

PARALELNÉ OBCHODY

Od fyzických neformálnych obchodov, blšákov sa postupne posúvame k online obchodom. Založiť si e-shop s open-source nástrojmi ako Woocommerce alebo PrestaShop je jednoduché. Ak chcete byť úplne suverénni, môžete používať na platbu kryptomeny, napríklad pomocou BTCPayServer, ktorý je tiež open-source. Ak sa vám nechce prevádzkovať obchod, môžete sa zapojiť do platforiem ako napríklad Shopify, Ebay alebo Amazon.

V paralelnej ekonomike fungujú aj darkmarkety, ktorého prvým predstaviteľom bol slávny Silk Road. Ten doplatil na svoju centralizáciu a preto vznikli alternatívy, ktoré sú čisto peer-to-peer, napríklad OpenBazaar a jeho mobilná verzia Haven alebo Particl. Tieto platformy umožňujú založiť obchod bez akýchkoľvek tretích strán, pričom predajcovia aj kupujúci môžu byť plne anonymní – ak sa nejedná o fyzický produkt, pri fyzických produktoch ostávajú anonymní iba predajcovia. Anonymita však nie je podmienkou

a cez platformu môžu predávať aj zabehnuté firmy, ktoré chcú len rozšíriť svoju pôsobnosť do paralelnej kryptoekonomiky.

Mobilná verzia obchodu OpenBazaar – Haven, v ktorej si môžete kúpiť napríklad tričko Paralelnej Polis Košice

Zaujímavosťou všetkých týchto platforiem je, že vytvárajú vlastné sady pravidiel, vďaka ktorým je možné zabrániť podvodom. Rôzne prístupy tak umožňujú dodržať podmienky predaja a zabezpečujú kvalitu produktov a služieb, ktoré sa predávajú. Transakčné náklady na dohodnutie obchodu medzi dvoma úplne neznámymi stranami tak klesajú.

2.ČASŤ
SLOBODA

INŠPIRÁCIA

Čo sa týka slobody a kto ma k nej inšpiruje, spomeniem podnikateľom práve Dana Sullivana, ktorého poňatie slobody je čisto nepochitické. Jeho knihy sú skvelou inšpiráciou ako získať slobodu času, peňazí a vzťahov.

Medzi ľuďmi, ktorí ma v slobode inšpirujú najviac, patria členovia Paralelnej Polis a Paralelní Polis, ktorých prejavy slobody sú pre mňa neustálym zdrojom inšpirácie. Obidve Polis majú veľké množstvo obsahu zdarma na svojich sociálnych sieťach, vrátane prednášok a podobne. Väčšinu pre mňa zaujímavých ľudí z Čiech a Slovenska, ktorí majú čo povedať o slobode, ste mohli mať možnosť počuť v mojom podcaste. Vyzdvihnem najmä môjho kamaráta Pavla Luptáka, ktorého prístup k životu je pre mňa obrovskou inšpiráciou. Bloguje a prednáša a s jeho myšlienkami sa môžete veľmi ľahko konfrontovať aj na sociálnych sieťach.

Zo zahraničných autorov mám rád Murray Rothbarda, Davida Friedmana, Larkena Roseho a najmä Paula Rosenberga, ktorý je autorom newsletteru "Freeman's perspective" a kníh ako **A Lodging of Wayfaring Men, Production vs. Plunder** a **Breaking Dawn**. Prvá z menovaných je román o tom, čo by sa stalo, keby vznikol neregulovaný trh na Internete, s decentralizovanými peniazmi a je inšpiráciou pre nás všetkých, ktorí veríme, že vznik Bitcoinu pomohol slobode viac než množstvo iných vynálezov. Paradoxne, tento román bol napísaný pred vznikom Bitcoinu, takže môžeme niektoré veci prirovnať k tomu, čo sa naozaj stalo po vynájdení Bitcoinu, decentralizovaných trhov a anonymizačných technológií. Jeho kniha Breaking Dawn je zase zaujímavé sci-fi z budúcnosti. Paul má aj svoj podcast The Parallel Society.

HĽADÁ SA GAMA: AKO UKÁZAŤ PROSTREDNÍK HIERARCHII

Niekedy sme hore, niekedy sme dole. Hierarchické štruktúry majú víťazov a porazených, tak ako aj všetky voľby a iné súťaže. Jeden zo spôsobov, ako nebyť porazený, je vyhrať. Lenže pomer víťazov a porazených je dosť nízky – a musí existovať aj racionálnejšia stratégia. Tou môže byť stratégia hru nehrať. Samozrejme, vzdávame sa tým možnosti vyhrať a poraziť iných. Ale aspoň u opíc je to stratégia, ktorá im prináša oveľa väčší kľud.

Robert Sapolsky skúmal paviány. Tie väčšinou žijú v hierarchických štruktúrach, na vrchu sú alfa samci, ostatní sa im podriaďujú, pričom je často jasná hierarchia aj medzi inými jedincami. Tí, ktorí sú podriadení, sú beta. Skupinu paviánov, ktorú Sapolsky skúmal, postihol zaujímavý osud – v jednom momente všetci alfa samci umreli. Samozrejme, v hierarchii boli noví aspiranti na túto pozíciu, ale celá skupina odmietla hrať hru na alfa samcov. A tak sa proti nej otočili a nikomu už nedovolili vytvoriť takúto hierarchickú štruktúru – prešli na peer-to-peer vzťahy. Zaujímavé je, že všetkým sa začalo dariť lepšie – boli zdravší, menej vystresovaní (zmerateľne menej kortizolu) a život sa im celkovo zlepšil.

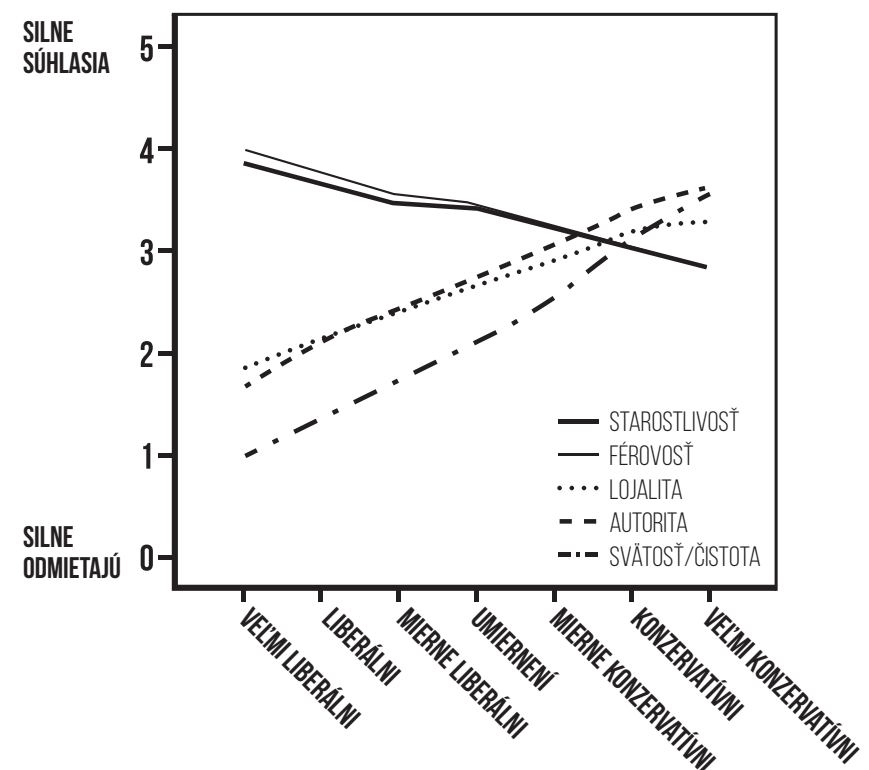
Je to o hodnotách a minimálne v Toronte sú hodnoty nastavené liberálne (severoamerický výraz pre ľavicu). Aké sú to hodnoty a čo stojí proti nim?

Predstavte si nachvíľku morálku ako chuť – na vnímanie a hodnotenie morálky, máte akési morálne chuťové poháriky. Napríklad pre ľavičiara je dôležitá starostlivosť (väčšinou o skupiny, ktoré vnímajú ako “znevýhodnené” – mamičky s deťmi, ženy, chudobní, imigranti...) a “férovosť”. Keď ľavičiarovi začneme hovoriť o tradičnej rodine (prevažne “morálne chute” ako svätosť/čistota, vernosť/lojalita, autorita), tak absolútne nechápe, prečo by to malo byť vôbec témou nejakej morálky. On tú chuť jednoducho necíti. Ja som sa na ľudí, ktorým záležalo na tradičnej rodine, tiež nechápavo pozeral, o čo im ide. Teraz viem, že nejakú príchut' necítim ani ja, ale chápem, že pre nich to je dôležité.

Ako tie morálne príchute fungujú? Jedná sa o akési heuristiky – intuitívne uvažovanie. Haidt vo svojich vedeckých prácach ukázal, že morálny súd si urobíme väčšinou okamžite, ešte predtým ako začneme rozmýšľať nad nejakými argumentami a to práve na základe jednotlivých morálnych parametrov, ktoré sú do veľkej miery geneticky dané. Potom sa nám v hlave spustí “právnik”, ktorý sa snaží napasovať danú situáciu do nášho morálneho systému. Vnútorňý právnik – vysvetľovač – sa spustí najmä vtedy, keď potrebujeme svoj morálny postoj obhájiť pred sebou alebo inými ľuďmi.

Veľmi pekný príklad je výskum úcty k štátnym symbolom. Predstavte si, že žena doma našla pri upratovaní zloženú vlajku krajiny, v ktorej žije. Ďalším krokom upratovania je kúpeľňa a zišla by sa jej handra na utieranie podlahy. V tom dostane geniálny nápad – zoberie nožničky, vlajku rozstrihá a má niekoľko handier, s ktorými postupne utiera dlážky. O tom, že vlajku takto použila, sa nikto nikdy nedozvie. Nikomu to nepovie, nikto to neuvidí. Je jej správanie “morálne”? Väčšina konzervatívne ladených ľudí s odpoveďou nečaká ani sekundu – “nie je!” Keď sa však výskumník opýta prečo, skúmaný subjekt povie – “možno ju niekto mohol vidieť”. Výskumník odpovedá: “nie, v zadaní bolo, že sa o tom nikto nikdy nedozvie.” Vnútorňý právnik sa snaží vymyslieť dôvod, prečo by to nemalo byť morálne, ale nakoniec to vzdáva s jedným veľkým “ale” – “neviem to vysvetliť, ale nie je to morálne”.

Keď však rozmýšľame o morálnych súdoch, máme akýsi vnútorný pocit, že naše rozhodnutia sú založené na logike. Haidt a jeho tím ukázali, že to tak nie je – morálna intuícia takmer vždy predchádza logiku a logický morálny systém len vysvetľuje rozhodnutie, ktoré sme už urobili.

Aké sú tie základné chute? Haidt našiel niekoľko:

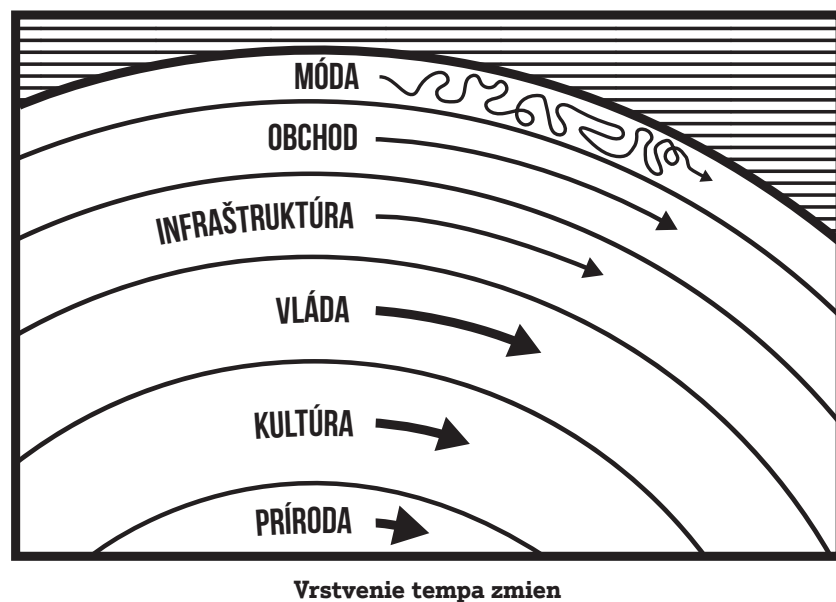
- *starostlivosť (záleží nám na znevýhodnených alebo slabších a snažíme sa ich ochrániť pred kýmkoľvek alebo čímkoľvek, čo by im mohlo ublížiť)*
- *férovosť, spravodlivosť (férovosť príležitostí alebo dokonca aj úplná rovnosť v štýle každý má rovnako)*
- *sloboda (buď v pozitívnom zmysle, napríklad sloboda slova, ľudské práva... alebo v negatívnom zmysle – nezasahujte do mňa alebo do môjho majetku)*
- *lojalita – príslušnosť k skupine a oddanosť, vernosť. Skupina môže byť rodina, kmeň, národ alebo čokoľvek iné*
- *autorita*
- *svätosť/čistota – vid' nižšie*

Čo s tým? A tu sa dostávame k jadrú veci. Jedna možnosť je povedať, že kapitalizmus zlyhal, každý kapitalizmus vedie do cronyizmu. Ukážte mi jednu krajinu na svete, kde vládne čistý kapitalizmus, nepoznačený takýmto druhom vylobbovaných regulácií. Pravdepodobne ho nenájdete. Takže namiesto toho, aby sme priaznivcov voľného trhu poslali na výlet do Somálska alebo poukázali na to, že kapitalizmus vždy zlyhá, lebo sa premení na svoju crony mutáciu, bolo by fajn pozrieť sa, či nemáme iné možnosti. Nie argumentačné, ale reálne.

Môžeme to urobiť napríklad tak, že si uvedomíme dosť výrazný kultúrny rozdiel a to, že kultúra môže konvergovať k znižovaniu cronyizmu. Sú krajiny, kde je to častejšie a kde je to menej bežné. Sú dokonca odvetvia, kde je to stále menej zriedkavé. Kebabové stánky zatiaľ až tak crony kapitalizmu neprepadli. Bitcoinové zmenárne tiež zatiaľ až tak vo väčšine krajín nelobbujú. Ale všetko sa môže zmeniť.

AKO TO ZMENIŤ?

Kultúra sa dá zmeniť. Je to síce ešte pomalší proces ako zmeniť vládne štruktúry, ale ide to. Ak sa na svet pozrieme takto:

Nejde samozrejme o univerzálnu pravdu, ale toto zjednodušenie nám pomôže. Príroda sa hýbe (mení) pomalšie ako kultúra. Kultúra je pomalšia ako systémy vládnutia a riadenia. Tie sú pomalšie ako infraštruktúra. Nad tým je pomerne rýchly obchod a móda je najrýchlejšia. Mnohé problémy sú spôsobené na nejakej vrstve, ale dajú sa vyriešiť na inej. Príkladom môže byť nástup fajčenia u žien a postupný pokles množstva fajčiarov. O pokles fajčenia sa snažili vlády rôznymi spôsobmi – daňami, osvetou a podobne. Ale vyriešila to móda – fajčiť jednoducho už nie je kúl. Skúste prísť do hipsterskej kaviarne – kľudne von na terasu – a vypýtať si popolník. Možno ho ešte dostanete, ale je jasné, že nie ste praví hipsteri. Fajčenie jednoducho prestáva byť v móde.

Takže ako zmeniť kultúru? V prvom rade sa pozrime, či musíme meniť kultúru alebo nám pomôže nejaká iná vrstva. A potom zistíme, či sa to nedá nejako "hacknúť".

NÁŠ RECEPT NA HACKOVANIE KULTÚRY

Pekné je ísť príkladom. V prvom rade sme sa ako občianske združenie zapojili do iniciatívy *Nepracujeme pre štát*. Aj keď jednou z častí Paralelnej Polis je umenie, odmietame sa zúčastňovať umeleckých projektov financovaných zo štátnych alebo európskych peňazí. Nie je to ani tak morálny postoj (aj keď ten je u väčšiny našich členov dôležitý), ale skôr snaha ukázať alternatívu. Pre štátom sponzorované umenie je množstvo štátnych galérií, múzeí, koncertných hál, divadelných priestorov, verejnoprávnych médií.

Kam ale má ísť umenie, ktoré nie je so štátom zviazané? Čo ak niekto chce tvoriť bez toho, aby sa musel zaoberať kto bude v grantovej komisii a aké asi umenie sa im páči, či nie je príliš kontroverzný, ale tak akurát, aby dostal grant?

Samozrejme, na takéto umenie sú kladené oveľa väčšie požiadavky. Namiesto komisii sa musí zapáčiť ľuďom – a veľmi veľa ľuďom. Ale budeme radi, keď práve takíto umelci prídu k nám do Paralelnej Polis a skúsia si priamy kontakt s ľuďmi, ktorým to umenie adresujú.

Mnohé umelecké smery a hlavne žánre sa snažia o zníženie úrovne mediácie. Mediá spôsobujú presný opak. Ako ďaleko sme od autora, od myšlienky od umenia? Ak sa pozeráme na obraz v galérii, je to menej mediované, ako keď sa

úplne nové myšlienky.

Späť k spánku – ak spánok nefunguje a nedarí sa mi zaspáť, prvý dôležitý hack je nepanikáriť. Ak ležím v posteli, dokonale uvoľním telo tak, že sa svojou váhou zaborí do matraca alebo podložky na ktorej sa snažím zaspáť, telo oddychuje, aj keď mozog z nejakého dôvodu nevie vypnúť. Počas spánku je dôležitý aj telesný oddych. Myslím na ľahké veci alebo si čítam (väčšinou beletriu alebo niečo veľmi príjemné a jednoduché) a môj mozog tiež trochu oddychuje. Alebo si vyskúšam „relaxačnú meditáciu“, teda spôsob ako sa uvoľniť. Dokonca aj ak spím iba pár hodín a viem, že ma na druhý deň čaká niečo náročné, zvládam to, pretože telo aj myseľ si oddýchne, nie až tak dobre ako keby som sa dobre vyspal, ale oddych príde.

Spánok považujem už za feature – dobrý spánok ma nabije energiou. Na druhý deň ma väčšinou čaká príjemné ráno s mojou priateľkou, ktoré je plné možností a nových príležitostí. Spánok je dôležitá súčasť môjho dňa, po duševnej aj telesnej stránke.

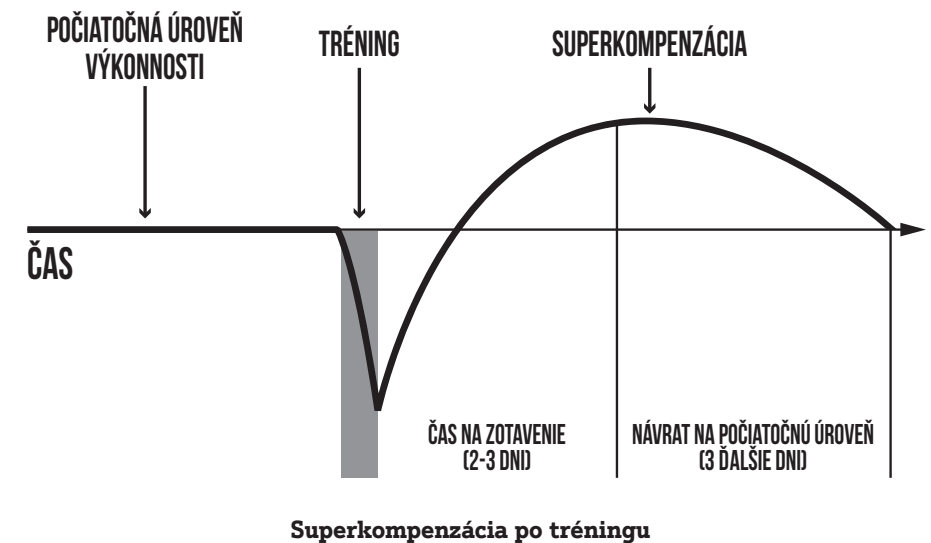
Nechcem rovné čiary

Veľa ľudí si predstavuje ideál biohackingu ako sústavná produktivita – ráno sa zobudím, dám si Red Bull a potom fičím, až kým nejdem spať. Ja takto nevnímam ani biohacking, ani môj ideálny život. Rád vstávam pomaly a pripravujem sa na deň. Rád mám akútny stres (napr. studená sprcha) a zmeny. Myslím si, že počas dňa sa nám prirodzene striedajú rôzne stavy – telo funguje inak keď je, keď rozmýšľa a vytvára, keď sa hýbe, keď je v akútnom strese. V skutočnosti byť stále na „rovnakej úrovni“ je podľa mňa najlepší zárodok na chronický stres. Osobne nemám rád 8-hodinové bloky, teda v podstate žiadne časové bloky. Ak je to možné, snažím sa vykonávať také aktivity, ktoré najlepšie sedia s mojim aktuálnym naladením. Ak to nejde, beriem to ako tréning – som unavený, ale musím urobiť nejaký fyzický výkon? Najradšej by som si čítal knižku v hamake, ale mám prednášku pre sto ľudí? Je to prirodzené a vyvolaním drobného akútneho stresu trénujem a tak rastiem.

Biologické organizmy podliehajúce domestikácii a vyrovnaným životným parametrom nemôžu napredovať a zlepšovať sa. Ak si každé ráno dám rovnaký supplement, som celý deň v presne vykalibrovanej umelej teplote, tak pravidelným denným režimom práca-telka-spánok a s trávením času v rannej a poobednej

zápche, zarábam si na chronický stres. Domestikované tvory degenerujú a nezvládajú zmeny prostredia. Nedostatok akútneho stresu znamená, že telo sa dostane do sústavnej „rovnej čiary“ stresovej odpovede, ktorá nás zabíja. Preto je podľa mňa životne dôležité vystavovať sa akútnemu stresu, variabilite a pестrosti.

Ak chodím za hranice svojich aktuálnych schopností, zlepšujem sa. Ak urobím o jeden klik viac ako včera; ak sa rozhodnem pochopiť niečo, čomu som včera nerozumel, ale neobmedzujem svoje schopnosti a kreativitu tým, že si poviem, že „veď ja som nikdy nebol dobrý v biológii“, rastiem a zlepšujem sa.

Táto funkcia nášho tela sa nazýva superkompenzácia (v mozgu sa prejavuje neuroplasticitou) a len vďaka tomu napredujeme. Drobný diskomfort vítam ako niečo, čo ma posúva dopredu.

EXTERNÉ HACKY

V Bitcoin Coffee v Paralelnej Polis máme pár hackov, ktoré si môžete kúpiť. Tukové kávy, adaptogénne huby, kurkuma latté, tibicos plný minerálov či PQQ na energiu. Je to niečo, čo vám môže doplniť energiu, zlepšiť spánok, urýchliť liečbu choroby, či zlepšiť športový výkon. Sú to hacky, o ktorých vám baristi v Bitcoin Coffee radi porozprávajú a môžete ich vyskúšať. Nepoužívajte ich však ako primárny zdroj biohackingu, ale využite efekt skladania vášho

mňa najhorší mindset o jedle. Pre mňa je jedlo niečo, čo musí podporovať všetko – nie je to len zdroj energie (kalórií), ale aj vitamínov, minerálov, esenciálnych aminokyselín, výživa pre mikrobióm, stavebné látky pre neurotransmitery, hormóny, nové bunky a podobne.

Zároveň by jedlo nemalo obsahovať nič, čo u väčšiny ľudí spôsobuje zápaly, prípadne iné nepríjemné reakcie tela. Toto je pre mňa pozitívny mindset – chcem, aby to, čo jem, podporovalo všetko to, čo robím.

“Minority rule” (pravidlo menšiny) hovorí, že človek, ktorý je všetko, môže byť aj zdravé a výživné jedlo, ale opačne to nefunguje. Človek, čo denne je rožky s treskou, kludne môže zjesť aj chutný low-carb vegan cheesecake (z kešu orechov, “doba kešu” je stále tu!). Ale ak je niekto vegán, nedá si tresku, ak niekto nezláda alebo nechce požívať extrémne množstvá cukru, nedá si rožky. Ak má niekto intoleranciu na lepok, tiež si nechce dať rožok.

Ľudia s podľa nás pozitívnym mindsetom si u nás niečo nájdu, ale ľudia s nesprávnym mindsetom tiež neodídu hladní.

Toto ma viedlo k vytvoreniu mindset scorecard v ostatných oblastiach. Použitie je jednoduché – v každom riadku identifikujte mindset, ktorý je najbližšie tomu, ktorým disponujete. Potom si prečítajte tie, ktoré sa nachádzajú ďalej napravo od neho a ak vám príde niektorý z nich užitočný, dajte si ho ako cieľ. Keď si ho prečítate, viete presne, čo máte robiť. Nie sú to konkrétne techniky, tie sa menia a budú pre každého iné, ale určité užitočné mindsety sú prenositeľné.

ŽIJEM DLHÝ ZDRAVÝ ŽIVOT		
To, ako dlho žijem, je úplne mimo moju kontrolu, je to dané genetikou, správaním môjho okolia. Je jedno, čo si myslím. Zomriem, keď zomriem.	1	
	2	
	3	
Chcel by som prežiť dobrý a zdravý život, ale neviem ako na to. Robím to, čo robí moje okolie. Očakávam, že sa dožijem cca. toľko, ako moji predkovia.	4	
	5	
	6	
Svoje zdravie a kondíciu mám pod kontrolou. Snažím sa robiť pozitívne zmeny v strave, v spôsobe ako používam svoje telo a/alebo cvičím. Nemám žiadny konkrétny cieľ, chcem sa cítiť lepšie.	7	
	8	
	9	
Správam sa tak ako keby som mal žiť dlhý život. Mám v hlave presné číslo, koľko rokov sa chcem dožiť a svoje dennodenné aktivity a ciele prispôbujem tomuto cieľovému veku.	10	
	11	
	12	
TERAZ		
CIEĽ		

4.ČASŤ
KRYPTOMENY

KRYPTOMENY

Kryptomeny riešia niekoľko problémov tohto sveta spôsobom, akým ich doteraz nebolo možné riešiť. Sprístupňujú finančné služby miliónom ľudí, ktorí nemajú prístup k bankovým účtom. Berú silu štátom na niekoľko foriem skrytého zdanenia. Umožňujú ľuďom, ktorí včas nastúpili a pomohli rozvoju sieťového efektu, ťažiť zo vzrastajúcej hodnoty kryptomien. Znemožňujú finančnú cenzúru.

Kryptomeny sú peniaze také, aké by podľa mňa mali byť - zameniteľné (bitcoin ako bitcoin, euro ako euro), bez možnosti falšovania (známeho aj ako tlačenie peňazí), bez štátnej kontroly, globálne a zachovávajúce súkromie.

Ak ste sa dočítali až sem, verím, že som vás presvedčil, že je dobré mať otvorenú hlavu a niektoré veci sa oplatí skúšať. Jednou z týchto vecí je Bitcoin a v nasledujúcich riadkoch sa dozviete ako s ním začať. Ak aj Bitcoin nie je pre vás teraz prioritou, je dobré si ho aspoň vyskúšať a trochu si ho kúpiť – priama skúsenosť sa vám v budúcnosti môže hodiť.

Ako teda s kryptomenami začať? V prvom rade budete potrebovať kryptomenovú peňaženku. Tých je hneď niekoľko a môžete si vybrať, akú chcete používať. Na mobile používam najviac peňaženku Coinomi (funguje na Android aj iOS). Po inštalácii sa vytvoria tzv. kľúče, ktoré sú reprezentované tzv. "recovery seed". Tieto kľúče a recovery seed sú potrebné na to, aby ste robili akékoľvek prevodné príkazy. Preto po inštalácii a vytvorení peňaženky vás Coinomi donúti si zapísať v správnom poradí anglické slová, z ktorých akákoľvek kryptomenová peňaženka dokáže vytvoriť kľúče naspäť. Čiže ak by sa napríklad Coinomi prestalo vyvíjať alebo ak by ste stratili mobil, nainštalujete si inú peňaženku, napíšete správne slová v správnom poradí a máte znova prístup ku svojim kryptomenám. To zároveň znamená, že k recovery seedu by sa nemal dostať nikto - ktokoľvek ho zbadá a cvakne mobilom, vám môže ukradnúť kryptomeny. Odporúčam ich zavrieť do obálky a dobre odložiť.

Keď slová zadáte, vyberiete si kryptomeny, ktoré chcete používať. Vyberte si aspoň Bitcoin a Litecoin, ďalšie môžete pridať neskôr. Keď kliknete v Coinomi na konkrétnu kryptomenu (napríklad Bitcoin) uvidíte záložky "Receive" (Priať), "Balance" (pohyby na účtoch) a "Send" (odoslať). V praxi vyzerá záložka Receive takto:

Vaša adresa je reprezentovaná reťazcom znakov, v tomto prípade je to "bc1q xh66 0wyr kjsd wfw0s m0cd 46wf jcld ehr4 wu6jj". Ak komukoľvek pošlete túto adresu, je to v podstate "číslo účtu", na ktoré vám môže poslať bitcoiny. Ak ste

s niekým osobne alebo sa nachádzate pri automate, je nepraktické túto adresu prepisovať alebo posilať, preto je zapísaná aj vo formáte, ktorý sa dá načítať fotoaparátom smartphonu alebo webkamerou - vo forme QR kódu. Takto si môžete kúpiť aj svoje prvé bitcoiny. Prídete k bitcoinovému automatu⁵⁵ a ukážete mu na kameru tento obrázok. Automat teraz vie, kam má poslať bitcoiny a môžete vložiť hotovosť. Po potvrdení vám automat pošle bitcoiny, s ktorými môžete pracovať ďalej.

Ak chcete zaplatiť v obchode, urobíte opačnú operáciu. Obchodník vám ukáže QR kód (pravdepodobne na platobnom termináli), v záložke "Send" nasmerujete kameru na QR kód "Scan QR Code" a načíta sa číslo účtu a v tomto prípade aj suma. Stačí potvrdiť tlačidlom Send.

Ak si celú túto operáciu, vrátane inštalácie chcete pozrieť, urobil som pre vás krátke video⁵⁶.

V záložke "Receive" ste si možno všimli položky pre sumu v BTC (skratka pre Bitcoin) a v EUR. Keďže hodnota kryptomien sa stále mení, môžete poslať aj konkrétne množstvo peňazí v eurách a peňaženka automaticky prepočíta kurz podľa aktuálnej hodnoty bitcoinu.

⁵⁵ Zoznam bitcoinových automatov nájdete napríklad na stránke coinatmradar.com

⁵⁶ Nájdete ho na mojej stránke pod projektami s názvom "Ako používať kryptomeny" alebo priamo na adrese <https://juraj.bednar.io/ako-pouzivat-kryptomeny/>

osobne používam Bitcoin a teším sa, že svet smeruje k lepšej ekologickejšej budúcnosti, ktorú umožňujú nové technológie - a Bitcoin je jednou z nich.

DODATOK

Po publikovaní predchádzajúceho textu prišli ďalšie otázky, tak som sa rozhodol pozrieť sa na túto tému aj veľmi konkrétne a prakticky.

Z nejakého dôvodu ľudia stále neveria neviditeľnej ruke trhu s ohľadom na ekológiu.

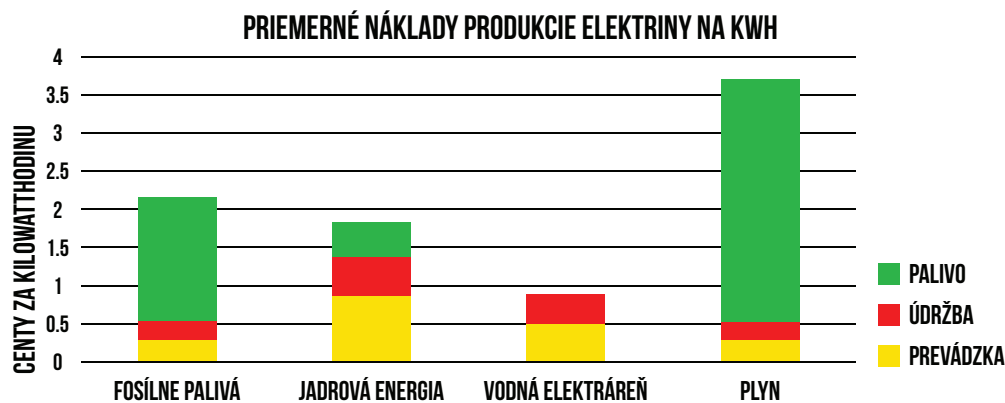
Jednoduchá otázka – máme Bitcoin mining firmu, ktorá spotrebuje 5TWh ročne energie.

A vyberáme si, že nás to bude stáť:

- a) 100 miliónov dolárov
- b) 85 miliónov dolárov
- c) 40 miliónov dolárov
- d) 180 miliónov dolárov

Hoci nie som ekologický aktivista, osobne by som si vybral možnosť c), keďže je to taká suma, že vyhodiť do vzduchu 45 miliónov dolárov ročne pre druhú najlepšiu možnosť b) mi nepríde ako rozumné podnikateľské rozhodnutie. A ani tí Číňania nie sú ani zďaleka tak hlúpi, ako by si o nich všetci radi mysleli.

a – fosílna palivá, **b** – jadrová energia, **c** – vodná elektrárňa, **d** – plyn

Ceny sa líšia samozrejme od lokálnych podmienok, ale napríklad v USA elektrická energia z vodných elektrární stojí 0.85 centu za kWh. Toto je cca polovica ceny produkcie jadrovej energie, 40% ceny energie z fosílnych palív a 25% z ceny s použitím zemného plynu.

Navyše ak potrebujem dlhodobý stály príjem energie, mala by byť cena paliva (zelená časť stĺpčeka) čo najnižšia, pretože ak sa mení cena paliva, môže to dosť zásadne ovplyvniť cenu energie v budúcnosti. Ak je mojím primárnym nákladom cena energie, ako správny podnikateľ chcem čo najviac eliminovať riziko, že mi tento dôležitý náklad stúpne.

Podľa mňa tá neviditeľná ruka trhu funguje v tomto prípade v pohode. Podľa mňa dokonca ekológia a ekonómia sú do veľkej miery tá istá veda. Trh a ekosystém sú decentralizované lokálne interakcie, z ktorých vznikajú emergentné javy. Makroekonómia a ekológia sa radi pozerajú na "ekosystémové", teda globálne javy, ale pre mňa sú oveľa zaujímavejšie interakcie lokálne – tie treba pozorovať, nie modelovať, ako to robila napríklad spomínaná štúdia. Modelovanie je zjednodušenie reality (z definície), teda je vždy nepravdivé. Obzvlášť v ekológii a ekonómii, kde sú obrovské nelineárne závislosti, je väčšina modelov úplný nezmysel.

Podľa mňa v tomto prípade je ťažké nájsť jasnú deliacu čiaru medzi ekonomikou a ekológiou. Pri produkcii energií je tá súvislosť ešte tesnejšia – ak niečo tečie a nemusím nič ťažiť, iba používam gravitáciu tekutiny, bude to lacnejšie a zároveň "ekologickejšie" ako ťažiť zo zeme zuhoľnatené trilobity a spaľovať ich.

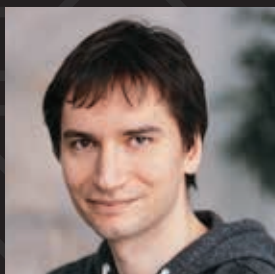
Obnoviteľné zdroje energie v podstate znamenajú "neplýtvam vzácnym zdrojom". A vzácne zdroje sú jediná drahá vec na tejto planéte, všetko ostatné je zadarmo. Takže ekonómia a ekológia je v dosť tesnom súlade.

Zásadný problém momentálne je, že štáty umožňujú externalizovať negatívne dôsledky na všetkých. Napríklad u nás produkujeme drahý dym⁶⁶. Ťaží sa uhlie v bani a neefektívne sa spaľuje v uhoľnej elektrárni Nováky. Prečo? Lebo nechcú, aby o prácu prišlo 4000 ľudí. Náklady sú ale oveľa väčšie ako len to, že dotujeme absolútne neefektívny zdroj energie z daní(!) – je to druhý najväčší znečisťovateľ ovzdušia na Slovensku. Negatívne efekty (choroby dýchacích ciest, poškodená imunita) však tých 4000 ľudí, ani majiteľ bane, ani elektrárne

⁶⁶ <http://iness.sk/sk/drahsi-dym>

Kniha *Hackni sa!* je zbierkou Jurajových blogov, ako aj doteraz nepublikovaných článkov.

Na to, aby sme dokázali "hacknúť sa" potrebujeme hlavne jednu vec – schopnosť rozmýšľať inak. Hľadať netradičné riešenia a pozeráť sa na svet z rôznych perspektív. A o tom je táto kniha – prináša spôsoby pozerania sa na veci, ktoré sú iné ako zvyčajné.

Juraj Bednár je etický hacker a podnikateľ, ktorý založil viacero úspešných firiem v oblasti IT bezpečnosti (*Citadelo*, *Hacktrophy*, či *DIGMIA*). Venuje sa kryptomenám, zdravej výžive a biohackingu. V roku 2018 bol spoluzakladateľom projektu *Paralelná Polis*, ktorého cieľom je oboznámiť verejnosť s modernými technológiami a myšlienkami decentralizácie.

ISBN 978-80-570-1401-0

9 788057 014010